

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Основи стицања држављанства као
управноправне ситуације**

(Мастер рад)

Ментор
Проф. др Милош Прица

Студент
Андријана Алексић
Број индекса: М006/23-УП

Ниш, 2026. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Основи стицања држављанства као
управноправне ситуације**

(Мастер рад)

Ментор
Проф. др Милош Прица

Студент
Андријана Алексић
Број индекса: М006/23-УП

Ниш, 2026. године

Садржај

УВОД	2
1. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВЉАНСТВА.....	5
1.1. Подаништво као претеча држављанства	5
1.2. Развој института држављанства у европском и међународном праву	5
1.3. Историја уређења држављанства у српском праву	7
2. ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ ДРЖАВЉАНСТВА	10
2.1. Језичко и правно одређење појма држављанства	10
2.2. Држављанство као елемент државног суверенитета и људско право	11
2.3. Разликовање држављана и странаца – правни и практични аспекти.....	12
2.4. Двојно држављанство	14
3. ОСНОВИ СТИЦАЊА ДРЖАВЉАНСТВА У ИЗАБРАНИМ ЕВРОПСКИМ ПРАВНИМ ПОРЕЦИМА.....	16
3.1. Стицање држављанства у Савезној Републици Немачкој	16
3.2. Стицање држављанства у Француској.....	18
3.3. Стицање држављанства у Италији	20
4. СТИЦАЊЕ ПРАВА У ДРЖАВЉАНСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	23
4.1. Порекло као основ за стицање држављанства	23
4.2. Рођење на територији Републике Србије као основ за стицање држављанства	24
4.3. Пријем као основ за стицање држављанства Републике Србије	26
4.4. Међународни уговори као основ за стицање држављанства Републике Србије	28
5. ПРОЦЕСНИ РЕЖИМ ДРЖАВЉАНСТВА КАО УПРАВНОПРАВНЕ СИТУАЦИЈЕ.....	31
5.1. Покретање и вођење поступка за стицање држављанства	31
5.2. Услови, сагласности и одлуке у управноправном поступку	34
5.3. Решења, достава решења и извршеност.....	35
5.4. Престанак држављанства Републике Србије	36
5.5. Препреке у судској пракси.....	38
ЗАКЉУЧАК	40
ЛИТЕРАТУРА	43
Сажетак и кључне речи	46
Summary and key words	48
Биографија.....	50

УВОД

Држављанство, као правна и политичка категорија, представља једну од кључних институција сваког савременог правног поретка. Његово значење далеко превазилази пуку језичку везу са појмом државе, јер управо држава као носилац суверенитета одређује услове под којима појединци могу постати њени држављани. Држављанство је, према томе, не само израз државног идентитета већ и инструмент кроз који се утврђује правна припадност појединца одређеној политичкој заједници. Оно истовремено подразумева и обавезе и права, јер се положај држављана у великој мери разликује од положаја странаца или лица без држављанства.

Историјски посматрано, савремено схватање држављанства развијало се из појма подаништва, које је одражавало однос личне верности поданика према земаљском господару (Петровић и Прица, 2020, стр. 7). Тек са јачањем концепта суверене државе и напретком у области људских права долази до преображаја овог односа, па се у другој половини XX века свакоме признаје право на држављанство као универзално људско право. Тај развој јасно показује да држављанство није статична, већ динамична правна институција која се мења у складу са потребама друштва и међународним стандардима.

У савременом контексту, питање држављанства постаје нарочито важно за Србију, имајући у виду све чешће миграције становништва, као и сложене појаве попут захтева за отпуст или пријем у држављанство, постојања двојног држављанства или неретких ситуација лица без држављанства. Управо зато уређење основа стицања држављанства у праву Србије представља не само израз сувереног права државе, већ и одговор на бројне друштвене, политичке и економске изазове савременог доба.

Предмет рада је анализа правних основа стицања држављанства у Републици Србији, са посебним освртом на нормативни оквир који уређује ову материју. Осим нормативног аспекта, предмет истраживања обухвата и разматрање историјског развоја института држављанства у Србији, његовог значаја за очување државног суверенитета и идентитета, као и специфичних изазова који произилазе из савременог друштвеног и политичког контекста, попут све чешћих миграција становништва, појаве двојног држављанства или проблема лица без држављанства.

Основни циљ рада јесте да се анализирају правни основи стицања држављанства у праву Републике Србије, како у нормативном, тако и у практичном контексту. Посебан акценат стављен је на тумачење законских решења која уређују ову материју, са освртом

на историјски развој института држављанства, као и на утицај међународних стандарда и европских интеграција. Циљ је, такође, и да се утврди у којој мери домаћи правни оквир одговара савременим потребама друштва и појединца, као и да се укаже на могуће изазове и недоумице у примени позитивног права у пракси. Намера ауторке рада је да покаже значај установе држављанства не само као темељног елемента државног суверенитета, већ и као гаранта индивидуалних права и слобода.

Приликом писања рада примењено је више научних и стручних метода који су карактеристични за правну науку. Првенствено, коришћен је нормативноправни метод, путем кога су анализирана уставна и законска решења у Републици Србији, али и поједина упоредна решења у другим државама. Историјскоправни метод омогућава сагледавање еволуције института држављанства – од његовог настанка у форми подаништва, па све до савременог схватања, са посебним нагласком на развој српског законодавства у овој области. Упоредноправни метод пружа могућност поређења домаћих прописа са међународним стандардима и праксом држава чланица Европске уније, чиме се добија шира слика о усаглашености и евентуалним одступањима. Поред тога, примењен је и аналитичко-синтетички метод, ради разлагања појединачних правних норми и њиховог систематског повезивања у јединствену теоријску и практичну целину. Значајно место заузимаће и догматскоправни метод, јер он омогућава јасно тумачење појмова, института и правних институција у вези са држављанством. Такође, примењен је и компаративно-емпиријски приступ, који подразумева коришћење судске и управне праксе у Србији, као и анализу статистичких података о броју захтева за стицање или престанак држављанства, што доприноси да се истраживање не задржи искључиво у теоријским оквирима, већ да добије и практичну димензију.

Уводни део рада садржи објашњење предмета и значаја истраживања, формулисање циљева рада и представљање метода који ће бити коришћени у истраживању, као и структуру рада.

Прво поглавље посвећено историјском развоју института држављанства. У њему је приказано како се савремено схватање држављанства развијало из подаништва, као и на који начин су међународни токови утицали на обликовање овог института. Посебна пажња посвећена је развоју српског законодавства, како би се показало на којим историјским и правним темељима почива савремено уређење држављанства у Републици Србији.

У другом поглављу ауторка рада бави се појмом и значајем држављанства у теоријском и практичном смислу. У оквиру овог дела размотрено је језичко и правно одређење појма држављанства, његова улога као елемента државног суверенитета, али и разлика између статуса држављана и странаца.

Треће поглавље представља централни део рада у коме је фокус на нормативном оквиру стицања држављанства у Републици Србији. У њему су анализирани уставни и законски извори, као и конкретни начини стицања држављанства – рођењем, пореклом, пријемом, усвајањем и другим облицима предвиђених Законом о држављанству Републике Србије. Посебно је размотрен престанак држављанства, као и питање отпуста, будући да су то у пракси врло актуелне теме.

Четврто поглавље усмерено је на међународне аспекте и упоредноправну анализу. У овом делу разматрају се изазови које носи постојање двојног држављанства, као и статус лица без држављанства, уз осврт на релевантне међународне конвенције и стандарде. Такође, упоредна анализа решења у праву држава чланица Европске уније омогућава боље разумевање положаја и евентуалних потреба за усклађивањем домаћег законодавства.

Пето поглавље рада посвећено је процесноправним аспектима држављанства као посебне управноправне ситуације. У оквиру овог поглавља анализирају се поступак стицања држављанства Републике Србије, услови за покретање и вођење поступка, улога сагласности учесника и доношење управних одлука, као и питања која се односе на решења, њихову доставу и правно дејство. Посебна пажња посвећена је поступку престанка држављанства Републике Србије, уз анализу законских основа и процесних правила која регулишу ову област. Завршни део поглавља разматра најчешће препреке које се јављају у судској и управној пракси, указујући на изазове у примени законских одредаба и значај судске контроле у обезбеђивању законитости, правне сигурности и заштите права странака у поступцима који се односе на држављанство.

Рад се завршава закључком у ком су сумирани резултати истраживања, указано на најважније проблеме у постојећем правном оквиру и предложена могућа решења за његово унапређење. Циљ закључних разматрања је показати целокупан значај држављанства као темељне правне и политичке институције у савременом друштву.

1. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВЉАНСТВА

1.1. Подаништво као претеча држављанства

Институт држављанства представља једну од кључних правних и политичких категорија сваке државе. Савремено схватање држављанства резултат је дуготрајног историјског развоја, у којем је значајну улогу имало подаништво као његова претеча. Подаништво је означавало ранију форму правне и политичке припадности појединца држави или земаљском господару. Његова суштина огледала се у двострукој обавези: поданик је морао да испољава верност и покорност свом господару, док је земаљски господар имао обавезу да штити своје поданике. Овај однос је био заснован на начелу да је верност поданика „неотуђиве природе“, док је држава имала искључиву надлежност да регулише питање припадности и верности својим поданицима (Петровић и Прица, 2020, стр. 9).

Временом, са јачањем концепта суверене државе и развојем модерних политичких система, подаништво се постепено трансформисало у савремено држављанство. Док је подаништво пре свега означавало личну верност једном господару, држављанство је почело да подразумева правну припадност једној сувереној држави, која поред права има и обавезу да својим држављанима обезбеди одређена права и слободе (Благојевић, 1947, стр. 23). Тако је еволуција овог института пратила ширења концепта индивидуалних права и државних обавеза, што је довело до универзалног признавања права сваког човека на држављанство у другој половини XX века.

1.2. Развој института држављанства у европском и међународном праву

Развој института држављанства у европском и међународном праву прати дуг и сложен процес у којем се овај појам постепено одвојио од традиционалних концепата личне верности и подаништва и трансформисао у самостални правни институт са универзалним признањем. У класичном европском праву држављанство је првенствено третирано као инструмент државног суверенитета, средство регулисања права и обавеза појединца у односу на државу, али са ограниченим нагласком на индивидуална права (Прица, 2018, стр. 142).

Промена овог приступа интензивирана је после Другог светског рата, са оснивањем Организације Уједињених нација и доношењем универзалних међународних стандарда за заштиту људских права. Посебно значајан корак представља усвајање Универзалне декларације о људским правима (1948. године), којом је по први пут држављанство формално укључено у корпус основних људских права. Члан 15 Декларације изричито предвиђа: „Свако има право на држављанство. Нико не сме самовољно бити лишен свог држављанства нити права да промени држављанство.“¹ Овом одредбом држављанство добија нову, самосталну правну димензију – оно престаје да буде искључиво средство државне контроле и постаје елемент који штити индивидуалну правну сигурност и лични идентитет појединца.

Сврха ових одредби није само преиспитивање унутрашњих прописа држава о одузимању или промени држављанства, већ и корекција праксе у којој државни органи традиционално тумаче своје поступке искључиво „у интересу државе“, често занемарујући легитимне интересе појединца. Тако, на пример, одбијање захтева за промену држављанства из породичних разлога тешко се може оправдати искључиво интересом државе, што указује на потребу да се у нормативним решењима и пракси увек узимају у обзир права и интереси појединца (Чок, 1999, стр. 59).

Европски правни системи су, паралелно са међународним, усвојили сличне принципе, настојећи да обезбеде усклађеност националних прописа са међународним стандардима. Развој европског права држављанства обухвата поступно увођење елемената правне сигурности и једнакости, као и признавање двојног држављанства у одређеним контекстима, али и регулисање статуса лица без држављанства. У том смислу, међународно право и пракса Организације Уједињених нација представљају оријентир за националне законодавце и пружају оквир за заштиту индивидуалних права у области држављанства (Бенмансур и сар., 2024, стр. 152). Институт држављанства је на тај начин еволуирао од искључиво инструменталног средства државног суверенитета до правне категорије која штити индивидуалне интересе и интегрално се уклапа у систем људских права, пружајући основу за правну и социјалну сигурност појединца у међународном контексту.

¹ United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Доступно на: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (датум приступа: 6.09.2026.)

1.3. Историја уређења држављанства у српском праву

Први законодавни акт којим је Србија покушала да уреди питање држављанства био је Сретењски устав из 1835. године, донет за време владавине кнеза Милоша. Устав је држављанство (тада означено као „србско државно грађанство“) сместио у 11. поглавље, под насловом „Општенародна права Србина“. Иако је овај Устав био на снази свега месец дана и самим тим није произвео практична правна дејства, он представља први покушај уређења држављанства у Србији (Петровић и Прица, 2020, стр. 11).

Трајније уређење питања држављанства остварено је Грађанским закоником за Кнежевину Србију из 1844. године, одредбом 44, која је предвиђала да српски житељи уживају потпуно грађанско право. Овим законом створена је основа за јасно утврђивање правне припадности појединца држави и први пут је држављанство било формално регулисано на дугорочан начин.

Потреба за систематским регулисањем држављанства постала је још израженија оснивањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, будући да су у новоствореној држави важили различити правни режими стицања и губитка држављанства. Први закон који је свеобухватно уредио држављанство у овој новој држави био је Закон о држављанству од 21. септембра 1928. године, уз пропратну уредбу министра унутрашњих послова од 28. децембра исте године. Питање држављанства било је толико значајно да је Устав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца наглашавао у члану 4 да је држављанство јединствено за целу државу, да су сви грађани пред законом једнаки и да се не признају племство или титуле по рођењу (Прица, 2024, стр. 84).

У периоду Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, питање држављанства било је уређено Уставом из 1974. године, који му поклања више пажње него претходни уставни акти. Држављанство се помиње у два различита контекста: у делу који се односи на слободе, права и дужности човека и грађанина, и у делу који уређује односе у федерацији. Члан 200 овог Устава предвиђа заштиту држављанина у иностранству, забрану лишавања држављанства и удаљавања из земље, као и могућност одузимања држављанства само у изузетним случајевима. Члан 249, који регулише односе унутар федерације, наводи да је држављанство Југославије јединствено и да грађанин једне републике истовремено ужива права и дужности свих осталих република.

Уставом бивше Савезне Републике Југославије (СРЈ) од 27. априла 1992. године предвиђено је постојање југословенског држављанства као унификованог правног института на територији новостворене државе (члан 17, став 1). У складу са тим, Уставним законом о спровођењу највишег конституционог акта СРЈ предвиђено је обавезно усаглашавање важећег Закона о држављанству Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ) из 1976. године са новим уставним нормама. Међутим, регулација држављанског статуса физичких лица окончана је тек 1996. године, што је одражавало потребу за пажљивом хипотеком правног и међународноправног континуитета у процесу успешне државне сукцесије (Димитријевић, 2008, стр. 299).

Главни разлог одлагања потпуне хармонизације законодавства био је настојање СР Југославије да очува међународноправни континуитет државноправног субјективитета наследственог према СФРЈ. Усвајање Закона о југословенском држављанству потврђује овај приступ, јер формално проглашава континуитет држављанства СРЈ са држављанством СФРЈ, наглашавајући наставак правне идентичности унутар новог политичког и правног оквира (Марковић, 2016, стр. 175).

Систем држављанства у СР Југославији, као и у претходној СФРЈ, заснивао се на паралелизму између савезног и републичких држављанстава. Савезно држављанство и држављанства република чланица нису могла бити у међусобној супротности, јер су оба представљала два нераздвојна сегмента јединственог југословенског држављанства. Републичка држављанства у односу на савезно држављанство имала су допунски и обавезни карактер, што је конкретно значило да сваки грађанин који је имао држављанство СРЈ мора да поседује и једно од држављанстава република-чланица. У овом контексту, примарни правни значај у међународноправном смислу припадао је савезном, односно југословенском држављанству (Димитријевић, 2008, стр. 300). Законом о југословенском држављанству предвиђене су биле четири основне форме стицања држављанства: пореклом, рођењем на територији Југославије, пријемом у држављанство (натурализацијом), као и стицањем на основу ратификованог међународног уговора (које су актуелне и данас).

Наведено указује да је питање држављанства у Србији и њеним претходницама било предмет значајних промена током историје, услед утицаја међународног права, унутрашњих потреба државе и друштва, као и услед развоја концепта индивидуалних права. Иако су законски и уставни текстови постепено прецизније регулисали ову материју, њихова примена у пракси често је била сложена, било да је реч о стицању или

престанку држављанства. Историјска еволуција показује да је држављанство динамичан и прилагодљив правни институт, који се мења у складу са развојем државе, друштва и међународних стандарда.

У Републици Србији, питање држављанства регулисано је важећим правним прописима који чине основу за стицање, престанак и доказивање припадности држави. Пре свега, то су Устав Републике Србије² и Закон о држављанству Републике Србије из 2004. године, са изменама и допунама извршеним 2007. и 2018. године.³

Закон о држављанству из 2004. године донет је у периоду постојања Савезне Републике Југославије и прописивао је начин стицања држављанства Републике Србије у оквиру тадашње државне заједнице. Након престанка постојања државне заједнице Србије и Црне Горе, Закон је изменом из 2007. године прилагођен новонасталој ситуацији, тако да је омогућено важење правне регулативе у складу са актуелним политичким и правним условима и доживео је још једну измену 2018. године.

Законом се прецизно уређују основи и поступак стицања и престанка држављанства, начини евидентирања држављана Републике Србије, као и начини доказивања држављанства. Тиме правни оквир Републике Србије омогућава не само утврђивање припадности држави, већ и обезбеђивање права и обавеза које проистичу из држављанства, у складу са принципима правне сигурности и уставних гаранција.

² „Службени гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021.

³ „Службени гласник РС“, бр. 135/2004, 90/2007, 24/2018.

2. ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ ДРЖАВЉАНСТВА

2.1. Језичко и правно одређење појма држављанства

Појам држављанства може се сагледавати кроз два основна аспекта: као израз суверености државе и као људско право појединца. Оба ова елемента чине саставни део института држављанства, који представља правну везу између особе и државе и дефинише права и обавезе обе стране.⁴ Језички гледано, појам држављанства изведен је из речи „држава“ и указује на припадност једној државној заједници, што истовремено подразумева специфичан правни и политички статус особе.

Током историјског развоја, концепт држављанства пролазио је кроз значајне трансформације. Почетно, држава је имала искључиву и неограничену сувереност да одлучује ко може бити њен држављанин, без обзира на права појединца. Међутим, утицај међународног права, нарочито кроз норме људских права, постепено је ограничивао ову апсолутну сувереност. Данас се држављанство све више посматра као људско право – као право појединца да има држављанство и тиме се спречава појава апатридије или бездржавности. Овим је држављанство постало инструмент заштите индивидуалних права у националном и међународном контексту (Милетић и Југовић, 2016, стр. 114).

Са становишта појединца, држављанство је изузетно важно. Оно представља улазницу у круг грађана који имају посебну повезаност са државом којој припадају, омогућавајући им уживање најширег круга права, укључујући грађанска, политичка, економска, социјална и културна права, али и обавезе. Држављанин, на пример, има право гласа на изборима, право на издавање путне исправе и дипломатску заштиту, као и друга права која су резервисана искључиво за држављане. Држављанство има значајну улогу и у приватноправним односима са елементима иностраности, као и у кривичном и међународном кривичном праву, када одређује надлежност и утиче на ток правних поступака (Стојановић и Ивановић, 2019, стр. 89).

Европска конвенција о држављанству из 1998. године дефинише држављанство као правну везу између особе и државе, истичући да ова припадност не указује на етничко порекло лица. Истовремено, Опенхајмово међународно право наглашава да се националност у смислу држављанства не сме мешати са национално-етничком припадношћу или расним карактеристикама. У пракси то значи да термини

⁴ Више о наведеном у наредном потпоглављу рада.

„националност“ и „држављанство“ могу имати два различита значења: прво се односи на етничко порекло, док друго одговара правном значењу држављанства као припадности држави (Томић, 2022, стр. 34).

На основу свега наведеног, може се закључити да је држављанство сложен правни појам који обједињује аспекте суверености државе и људских права појединца, представљајући основ за правну сигурност, приступ правима и обавезама, као и заштиту унутар националног и међународног правног поретка.

2.2. Држављанство као елемент државног суверенитета и људско право

Са становишта државе, држављанство омогућава регулисање правних односа између државе и њених грађана, дефинишући права и обавезе, као и припадност појединца конкретној правној заједници. Истовремено, као људско право, држављанство се сматра унутрашњом карактеристиком правног идентитета појединца, што омогућава заштиту од апатридије, обезбеђује приступ свим грађанским, политичким и економским правима и омогућава слободу избора припадности држави.

Међународно право пружа основне стандарде који ограничавају апсолутну сувереност државе у регулисању питања држављанства. Важан корак у овом процесу представља усвајање Универзалне декларације о људским правима, чији члан 15 проглашава: „Свако има право на држављанство. Нико не сме самовољно бити лишен свог држављанства нити права да промени држављанство.“ Овим је држављанство формално признато као људско право, чиме је успостављен баланс између интереса државе и интереса појединца (Васиљевић, 2011, стр. 66).

Пракса и судска литература потврђују значај правног концепта држављанства као везе између појединца и државе. Међународни суд правде у случају *Nottebohm* дефинисао је држављанство као „правну везу која има као своју основу постојање стварне везе, интереса и емоције, заједно са постојањем обостраних права и обавеза“. Дефиниција наглашава да држављанство није само формална категорија већ и одраз стварне друштвене и правне припадности, укључујући реалну повезаност појединца са државом (Мудринић, 2022, стр. 241).

Међународни правни документи даље потврђују држављанство као људско право. Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966.) у члану 24, став 3,

гарантује право детета на држављанство, док Конвенција о правима детета (1989.) у члану 7 исто тако предвиђа право детета на држављанство. Слично, Међународна конвенција о правима радника миграната, као и Конвенција о правима особа са инвалидитетом, признају право на држављанство као основну гаранцију заштите и интеграције појединца.

Поред тога, две посебне конвенције међународног права регулишу питање лица без држављанства: Конвенција о правном положају лица без држављанства (1954) и Конвенција о смањењу броја лица без држављанства (1961.). Овим конвенцијама је утврђена обавеза држава да обезбеде да свако лице има држављанство и да омогуће повољне услове за лица без држављанства док се не елиминише појава апатридије, чиме је право на држављанство потврђено као универзално и неотуђиво људско право (Милков, 2017, стр. 163).

На регионалном нивоу, у Европи, питање држављанства регулише Европска конвенција о држављанству (1997.) под окриљем Савета Европе, која прописује принципе стицања, одржавања, губитка и поновног стицања држављанства, као и питања вишеструког држављанства и држављанства у контексту сукцесије држава. Иако Европска конвенција о људским правима не предвиђа право на држављанство као посебно људско право, Европски суд за људска права у пракси штити држављанство индиректно кроз заштиту права на приватни и породични живот, забрану дискриминације и колективног протеривања странаца.

Држављанство се може посматрати као двоструки правни институт: с једне стране, као елемент суверености државе који омогућава регулисање права и обавеза грађана, а с друге, као људско право које обезбеђује заштиту појединца и спречава појаву апатридије. Наведена синтеза права државе и права човека омогућава да држављанство буде и средство државне контроле и гарант индивидуалне правне сигурности, интегрално укључено у национални и међународни правни поредак.

2.3. Разликовање држављана и странаца – правни и практични аспекти

Разликовање држављана и странаца представља један од основних принципа савременог права држављанства и има кључну улогу у регулисању права, обавеза и статуса појединаца на територији једне државе. Са правног аспекта, држављанин је лице које има правну везу са државом, што подразумева уживање потпуног комплекса

грађанских, политичких, економских, социјалних и културних права, али и одговарајућих обавеза. Та права укључују, између осталог, право гласа на изборима, право на заштиту државних органа у иностранству, право на приступ јавним функцијама и коришћење услуга које су резервисане искључиво за држављане. Обавезе држављана, с друге стране, могу обухватати пореске и војне обавезе, као и поштовање закона и допринос функционисању државе (Булић, 2015, стр. 155).

Супротно томе, странац је лице које није држављанин државе на чијој територији борави и чија права и обавезе регулише посебан правни режим. Правни положај странаца одређују уставне норме, закони о странцима, као и међународне конвенције и споразуми које је држава ратификовала. У односу на држављане, странци уживају ограничени круг права; на пример, немају право гласа на изборима и могу бити ограничени у приступу одређеним јавним функцијама или пословима који су од значаја за националну безбедност. Међутим, странци уживају права заштићена међународним и унутрашњим правом, укључујући право на правичан судски поступак, забрану дискриминације, заштиту приватног и породичног живота, као и основна економска и социјална права.

Практична примена ових разлика огледа се у свакодневном функционисању државних органа и администрације. На пример, приликом евидентирања лица у базама података, издавања личних и путних исправа, регулисања радног односа, школовања или приступа здравственим и социјалним услугама, прво се утврђује држављанство лица. Ово разликовање омогућава држави да правилно примени правне норме, организује ресурсе и обезбеди заштиту својих држављана, али и да контролише и регулише боравак, права и обавезе странаца на својој територији (Булић, 2015, стр. 156).

Међународно право и пракса Европског суда за људска права доприносе да разликовање држављана и странаца буде усклађено са принципима људских права. На пример, иако странци не уживају сва права држављана, њихов положај се штити кроз права на правично суђење, заштиту од дискриминације, забрану колективног протеривања и право на поштовање приватног и породичног живота. Ово показује да правни системи настоје да постигну баланс између суверенитета државе у регулисању држављанства и обавеза према лицима која борава на територији државе.

Разликовање држављана и странаца представља основни правни и практични инструмент за уређење државне управе, евиденцију и примену права и обавеза. Правна регулатива настоји да обезбеди да држављани уживају пун опсег права и обавеза, док странци имају ограничена, али заштићена права, при чему се посебна пажња посвећује спречавању злоупотреба и кршења људских права.

2.4. Двојно држављанство

Питање двојног држављанства представља једно од сложенијих питања савременог међународног приватног и јавног права, будући да државе, по правилу, не показују изражену спремност да у потпуности прихвате овај правни институт (Петровић, 2007, стр. 85). Иако ниједан савремени правни систем апсолутно не искључује могућност постојања двојног држављанства, законодавна решења која регулишу његово стицање и признавање значајно се разликују од државе до државе. Ове разлике проистичу из различитих правних традиција, националних интереса и схватања института држављанства, који је у непосредној вези са питањима суверенитета, политичке припадности, изборних права, војне обавезе и дипломатске заштите (Мудринић, 2022, стр. 239).

У теорији и пракси међународног права сматра се да је закључивање међународних уговора најефикаснији механизам за уређивање питања двојног држављанства. На тај начин обезбеђује се виши степен правне сигурности, ефикаснија заштита права лица која поседују двојно држављанство, као и очување и унапређење билатералних односа између држава уговорница. Истовремено, међународни уговори омогућавају да се права и обавезе двојних држављана прецизније уреде, уз уважавање интереса обе државе.

У међународноправној пракси издвајају се два основна модела регулисања двојног држављанства. Први је модел ефективног држављанства, који полази од претпоставке да лице може формално поседовати два држављанства, али да у конкретном правном односу ефективно остварује права и извршава обавезе само као држављанин једне државе. Други модел представља такозвана Евијанска формула, према којој лице, под унапред прописаним условима, може истовремено и ефективно уживати права која произилазе из оба држављанства, чиме се омогућава флексибилније уређење његовог правног статуса у међудржавним односима (Мудринић, 2022, стр. 139).

Држављанство Републике Србије може се стећи и на основу ратификованог међународног уговора, под условом постојања реципроцитета између држава уговорница. Овај основ стицања држављанства заснива се на међународноправној сарадњи и има за циљ да омогући правно сигурније регулисање статуса лица која су повезана са више држава.

Република Србија, као правни следбеник Савезне Републике Југославије, односно државне заједнице Србије и Црне Горе, примењује Уговор о двојном држављанству закључен између Савезне Републике Југославије и Босне и Херцеговине, који је потврђен одговарајућим законом о ратификацији. Наведени међународни уговор представља правни основ за стицање и признавање двојног држављанства између две државе, уз поштовање услова прописаних његовим одредбама.

Тренутно је Босна и Херцеговина једина држава са којом Република Србија има закључен и важећи билатерални уговор о двојном држављанству. Овај уговор има значајну улогу у заштити права лица која имају блиске личне, породичне или историјске везе са обе државе, истовремено доприносећи јачању међудржавне сарадње и правне сигурности у области држављанства.

Један од редовних начина стицања држављанства Републике Србије јесте пријем странца у држављанство, под условима прописаним Законом о држављанству Републике Србије. Право на стицање држављанства пријемом има странац који је навршио 18 година живота, коме није одузета пословна способност и који испуњава законом прописане услове.⁵

Поред општих услова, неопходно је да је странцу претходно одобрено стално настањење у Републици Србији, као и да је најмање три године непрекидно пре подношења захтева имао пријављено пребивалиште на њеној територији. Такође, подносилац захтева је дужан да достави доказ о отпусту из страног држављанства или доказ да ће отпуст бити одобрен уколико стекне држављанство Републике Србије. Тиме законодавац настоји да, као опште правило, избегне настанак двојног држављанства.

Поред наведених услова, странац је у обавези да поднесе писану изјаву којом потврђује да Републику Србију сматра својом државом, чиме се наглашава постојање трајне и стварне повезаности са државом чије држављанство жели да стекне. Ипак, закон предвиђа и одређене изузетке од правила о отпусту из претходног држављанства. Уколико се од странца не може разумно очекивати да се одрекне свог ранијег држављанства или отпуст није могуће прибавити под условима који су прихватљиви, непостојање отпуста неће представљати сметњу за пријем у држављанство Републике Србије. Овим путем законодавац обезбеђује флексибилнију примену законских одредаба, водећи рачуна о конкретним околностима сваког појединачног случаја (Равлић, 2014, стр. 539).

⁵ Чл. 14, Закона о држављанству Републике Србије „Сл.гласник РС“, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018.

3. ОСНОВИ СТИЦАЊА ДРЖАВЉАНСТВА У ИЗАБРАНИМ ЕВРОПСКИМ ПРАВНИМ ПОРЕЦИМА

3.1. Стицање држављанства у Савезној Републици Немачкој

Институт држављанства у Савезној Републици Немачкој представља један од најзначајнијих елемената правног статуса појединца, јер успоставља трајну правну и политичку везу између лица и државе. Питања стицања, губитка и доказивања немачког држављанства уређена су Законом о држављанству (нем. *Staatsangehörigkeitsgesetz* – *StAG*), који представља основни правни акт у овој области. Током последњих година немачко законодавство претрпело је значајне измене које су имале за циљ модернизацију система држављанства, јачање интеграције странаца и прилагођавање савременим миграционим токовима (Réka & Roßkopf, 2025, p. 1).

За разлику од држава које се претежно ослањају на принцип *ius soli* (право тла), немачко законодавство традиционално почива на принципу *ius sanguinis* (право крви), према којем дете стиче држављанство по основу држављанства својих родитеља. Међутим, реформама Закона о држављанству постепено је уведен и принцип *ius soli*, чиме је омогућено да под одређеним условима и деца рођена на територији Немачке стекну немачко држављанство, иако њихови родитељи нису немачки држављани. На овај начин законодавац настоји да допринесе успешнијој интеграцији друге и треће генерације миграната у немачко друштво.

Према одредбама Закона о држављанству, немачко држављанство може се стећи рођењем, усвојењем, изјавом у законом прописаним случајевима, као и натурализацијом, односно пријемом у држављанство. Најзначајнији и најчешћи основ за стицање држављанства странаца представља управо натурализација, која подразумева испуњење низа законом прописаних услова.

Основни услов за редовну натурализацију јесте законит и непрекидан боравак у Савезној Републици Немачкој у трајању од најмање пет година. Овај рок је резултат реформе немачког законодавства којом је период потребан за стицање држављанства скраћен са осам на пет година. Поред временског услова, кандидат мора поседовати право на стални или други одговарајући облик законитог боравака који омогућава трајни останак у Немачкој. Закон такође захтева да идентитет и држављанство подносиоца захтева буду несумњиво утврђени.

Један од најважнијих услова односи се на интегрисаност странца у немачко друштво. Подносилац захтева мора доказати познавање немачког језика најмање на нивоу B1 Заједничког европског референтног оквира за језике. Поред тога, потребно је положити тест за стицање држављанства (нем. *Einbürgerungstest*), којим се проверава познавање правног поретка, друштвеног уређења, историје и основних вредности Савезне Републике Немачке (Réka & Roßkopf, 2025, p. 1). Циљ ових услова није искључиво формална провера знања, већ утврђивање да ли је странац успешно интегрисан у немачко друштво и да ли прихвата уставне вредности државе.

Посебан услов представља обавеза да кандидат прихвати слободни демократски уставни поредак утемељен Основним законом (нем. *Grundgesetz*). Подносилац захтева мора дати изјаву да поштује уставни поредак, људска права, демократске институције и владавину права. Лица која делују против уставног поретка или су повезана са екстремистичким организацијама не могу стећи немачко држављанство. Закон такође предвиђа да антисемитско, расистичко или друго нехумано понашање може представљати сметњу за натурализацију (Réka & Roßkopf, 2025, p. 1).

Значајан услов односи се и на економску самосталност подносиоца захтева. Странац мора бити у могућности да обезбеди средства за сопствено издржавање и издржавање чланова породице без ослањања на социјалну помоћ, осим у законом прописаним изузецима. Законодавац на овај начин настоји да обезбеди да лица која стичу држављанство активно учествују у економском и друштвеном животу Немачке.

Поред наведених услова, приликом одлучивања о захтеву узима се у обзир и кривична прошлост подносиоца. Лица која су осуђивана за тежа кривична дела или представљају претњу јавном поретку и безбедности не могу бити примљена у немачко држављанство. Надлежни орган приликом одлучивања врши свеобухватну процену испуњености законских услова, водећи рачуна о заштити јавног интереса и безбедности државе.

Једна од најзначајнијих новина немачког законодавства односи се на прихватање двојног држављанства. Реформом Закона о држављанству, која је ступила на снагу 2024. године, укинута је дотадашња општа обавеза да лице приликом стицања немачког држављанства мора да се одрекне свог претходног држављанства. На тај начин Немачка је прихватила концепт вишеструког држављанства као правило, а не као изузетак, што представља значајан искорак у односу на ранија законска решења. Иако су током 2025.

године измењена поједина правила натурализације, могућност задржавања двојног држављанства остала је задржана.

Поступак стицања држављанства покреће се подношењем захтева надлежном органу за држављанство према месту пребивалишта подносиоца. У поступку се врши провера испуњености свих законом прописаних услова, након чега надлежни орган доноси одлуку о прихватању или одбијању захтева. Уколико су услови испуњени, подносилац добија уверење о натурализацији (нем. *Einbürgerungsurkunde*), чијим уручењем стиче статус немачког држављанина и сва права која из тог статуса произлазе, укључујући право гласа, дипломатску заштиту и право на немачки пасош (Réka & Roßkopf, 2025, p. 2).

Савремени систем стицања држављанства у Савезној Републици Немачкој настоји да успостави равнотежу између интереса државе и права појединца. С једне стране, законодавац поставља строге услове који се односе на законит боравак, интегрисаност, познавање језика и поштовање уставног поретка, док са друге стране омогућава успешну интеграцију странаца који су трајно повезани са немачким друштвом; држављанство се не посматра искључиво као формални правни статус, већ као резултат стварне друштвене, економске и политичке интеграције појединца у Савезну Републику Немачку.

3.2. Стицање држављанства у Француској

Држављанство у Француској представља правни статус којим се успоставља трајна правна и политичка веза између појединца и Француске Републике. Питања стицања, губитка и доказивања француског држављанства регулисана су пре свега Француским грађанским закоником (*Code civil*), чије одредбе уређују различите основе стицања држављанства. Француски правни систем карактерише комбинација принципа права крви (*ius sanguinis*) и права тла (*ius soli*), што омогућава стицање држављанства како на основу порекла, тако и под одређеним условима на основу рођења на територији Француске (Weil, 2008, p. 60).

Најзначајнији основ стицања француског држављанства јесте стицање по пореклу. Дете чији је један или оба родитеља француски држављанин стиче француско држављанство независно од места рођења. Законодавац тиме обезбеђује континуитет држављанске везе између државе и породице, што представља традиционално обележје континенталних правних система (Brubaker, 1992, p. 32).

Поред стицања по пореклу, француско законодавство признаје и принцип *ius soli*. Дете рођено у Француској од родитеља који нису француски држављани може стећи француско држављанство ако испуни законом прописане услове. По правилу, држављанство се стиче аутоматски са навршених осамнаест година живота, уколико лице има уобичајено пребивалиште у Француској и ако је током одређеног периода пре пунолетства непрекидно живело на њеној територији. Закон предвиђа могућност стицања држављанства и пре пунолетства, под условима прописаним Грађанским закоником, на захтев родитеља или самог малолетника.⁶

Један од најчешћих начина стицања француског држављанства јесте натурализација, која представља управни поступак пријема странца у држављанство. Натурализација није право подносиоца захтева, већ дискрециона одлука државе која процењује да ли су испуњени законски услови и да ли је пријем лица у држављанство у складу са јавним интересом (Spire, 2005, p. 118).

Основни услов за натурализацију јесте законит и непрекидан боравак у Француској, који у већини случајева траје најмање пет година. Закон предвиђа одређене изузетке, па се овај рок може скратити за лица која су завршила високо образовање у Француској, дала посебан допринос држави или испуњавају друге законом прописане услове (Service Public, 2025).

Поред временског услова, кандидат мора доказати успешну интеграцију у француско друштво. То подразумева познавање француског језика, прихватање вредности Републике, поштовање демократског уставног поретка, као и способност активног учешћа у друштвеном животу. Од кандидата се очекује да познаје основне принципе француског уставног система, људска права, начело једнакости и принцип секуларизма (*laïcité*), који представља једно од темељних начела француског правног поретка (Weil, 2008, p. 62).

У поступку натурализације надлежни орган процењује и професионалну и економску интеграцију подносиоца захтева. Иако закон не прописује минималан приход, од кандидата се очекује да располаже стабилним изворима прихода и да није дугорочно зависан од система социјалне помоћи. Такође се врши провера кривичне евиденције и поштовања јавног поретка. Лица која су осуђивана за тежа кривична дела или представљају претњу националној безбедности не могу стећи француско држављанство.

⁶ *Code civil*, arts. 21–7 до 21–11.

Посебан основ стицања држављанства представља брак са француским држављанином. Закључење брака само по себи не доводи до стицања држављанства, већ страни брачни друг може поднети захтев након испуњења законом прописаних услова, међу којима су трајање брачне заједнице, заједнички живот супружника и познавање француског језика. Надлежни орган и у овом случају испитује стварност брачне заједнице и интеграцију странца у француско друштво.

Поступак натурализације покреће се подношењем захтева надлежној префектури или дипломатско-конзуларном представништву Француске ако подносилац живи у иностранству. Након провере документације и испуњености законских услова, надлежни орган доноси одлуку о прихватању или одбијању захтева. Уколико је захтев усвојен, лице стиче француско држављанство и сва права и обавезе које из тог статуса произлазе.

Француска данас прихвата постојање двојног држављанства, тако да лице које стекне француско држављанство по правилу није дужно да се одрекне претходног држављанства. Овакво решење представља последицу развоја међународног права, интензивних миграционих токова и потребе за ефикаснијом интеграцијом становништва у савременом друштву (Weil, 2008, p. 63).

Систем стицања држављанства у Француској представља комбинацију традиционалних правних принципа и савремених миграционих политика. Док се с једне стране настоји очувати државноправни континуитет путем принципа порекла, с друге стране омогућава се интеграција странаца који су трајно повезани са француским друштвом. На тај начин француско држављанство представља не само правни статус већ и показатељ успешне друштвене, културне и политичке интеграције појединца.

3.3. Стицање држављанства у Италији

Држављанство у Републици Италији представља трајну правну везу између појединца и државе, из које произилазе права, обавезе и одговорности грађана. Основни правни акт који уређује питања стицања, губитка и поновног стицања држављанства јесте Закон бр. 91 од 5. фебруара 1992. године (итал. *Legge 5 febbraio 1992, n. 91*), који је више пута мењан и допуњаван у складу са друштвеним и миграционим околностима.

Италијански систем држављанства традиционално се заснива на принципу права крви (*ius sanguinis*), што значи да дете стиче италијанско држављанство ако је најмање један од родитеља италијански држављанин, без обзира на место рођења. Овај принцип

представља темељ италијанског законодавства и разликује га од система који се претежно заснивају на принципу *ius soli*. Иако је право тла присутно у италијанском праву, оно се примењује само изузетно, односно у случајевима када је дете рођено у Италији од непознатих родитеља, родитеља без држављанства или када по закону државе порекла родитељи не могу пренети своје држављанство на дете.

Поред стицања држављанства рођењем, италијанско законодавство предвиђа и стицање држављанства усвојењем. Малолетно страно дете које је законито усвојио италијански држављанин стиче италијанско држављанство по сили закона. Ово решење има за циљ да обезбеди једнак правни статус усвојене деце и деце рођене у породици италијанских држављана.

Најзначајнији облик стицања држављанства за стране држављане представља натурализација. Она подразумева стицање држављанства на основу законитог и непрекидног боравака у Италији, уз испуњавање других законом прописаних услова. Према важећем законодавству, држављанин државе која није чланица Европске уније може поднети захтев за натурализацију након десет година законитог боравака у Италији. За држављане Европске уније овај рок износи четири године, док су за избеглице, лица без држављанства и поједине друге категорије прописани краћи рокови.

Испуњење временског услова само по себи није довољно за стицање држављанства. Подносилац захтева мора доказати да располаже довољним и стабилним средствима за живот, да није осуђиван за тежа кривична дела и да не представља претњу јавном поретку и националној безбедности. Надлежни орган приликом одлучивања врши свеобухватну процену испуњености законских услова, водећи рачуна како о интересима подносиоца захтева, тако и о јавном интересу државе (Zincone, Penninx, & Borkert, 2014, p. 112).

Од 2018. године италијанско законодавство увело је и обавезу доказивања познавања италијанског језика најмање на нивоу B1 Заједничког европског референтног оквира за језике. Циљ овог услова јесте да се обезбеди успешна друштвена и културна интеграција странаца који желе да постану италијански држављани. Познавање језика сматра се једним од кључних показатеља успешне интеграције и активног учешћа у јавном животу.

Посебан основ стицања држављанства представља брак са италијанским држављанином. Закључење брака не производи аутоматски стицање држављанства, већ

брачни друг може поднети захтев након законом прописаног периода трајања брака и заједничког живота. Надлежни орган приликом одлучивања испитује стварност брачне заједнице, непостојање разлога који се односе на јавну безбедност, као и испуњеност услова у погледу познавања италијанског језика.

Поступак стицања држављанства покреће се подношењем захтева Министарству унутрашњих послова Италије или надлежној префектури. Током поступка врши се провера идентитета, законитости боравка, кривичне евиденције, прихода и других чињеница релевантних за одлучивање. По окончању поступка доноси се управна одлука о прихватању или одбијању захтева. У случају позитивне одлуке лице полаже заклетву на верност Републици Италији, чиме формално стиче статус италијанског држављанина.

Савремени италијански систем признаје могућност двојног држављанства, тако да стицање страног држављанства, по правилу, не доводи до губитка италијанског држављанства, осим ако се лице добровољно не одрекне свог статуса у случајевима предвиђеним законом. Ово решење представља значајну промену у односу на раније законодавство и усклађено је са савременим европским миграционим токовима и међународним стандардима.

У научној литератури истиче се да је италијански систем држављанства задржао снажно ослањање на принцип *ius sanguinis*, али да истовремено постепено јача значај интеграције странаца као услова за натурализацију. Савремене реформе усмерене су ка успостављању равнотеже између очувања националног идентитета и потребе за успешном интеграцијом мигрантског становништва, што представља један од најважнијих изазова европских држава у области држављанства (Zinccone, Penninx, & Borkert, 2014, p. 113; Bauböck, 2019, p. 44).

4. СТИЦАЊЕ ПРАВА У ДРЖАВЉАНСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

4.1. Порекло као основ за стицање држављанства

Стицање држављанства Републике Србије регулисано је законом и представља основни правни институт којим се успоставља правна веза између појединца и државе. Основни принцип стицања држављанства у Републици Србији је принцип порекла (*jus sanguinis*), што значи да већина становника стиче држављанство по силу закона од тренутка рођења. Закон о држављанству Републике Србије прецизно прописује случајеве у којима лице стиче држављанство пореклом, као и услове и процедуре потребне за остваривање овог права.

Према Закону, држављанство Републике Србије пореклом стиче дете чија су оба родитеља држављани Републике Србије у тренутку његовог рођења. Уколико је дете рођено на територији Републике Србије и један од родитеља је држављанин Србије, оно такође стиче држављанство пореклом. Овај принцип обезбеђује да се држављанство стиче као унапређено и аутоматско право појединца, без потребе за посебним административним поступком, што је од изузетне важности за уређење правног поретка и спречавање дискриминације по основу места рођења (Чок, 1999, стр. 84).

За децу рођену у иностранству, пореклом држављанство Републике Србије стиче се у следећим случајевима: прво, када је један од родитеља у тренутку рођења детеа држављанин Републике Србије, а други родитељ је непознат, непознатог држављанства или лице без држављанства. Друго, када је један од родитеља држављанин Републике Србије, а други је странац, уз услов да родитељ држављанин Србије пријави дете до навршене 18. године живота код надлежног дипломатског или конзуларног представништва и поднесе захтев за упис детета у евиденцију држављана надлежном органу у Србији. Уколико дете буде под старатељством, пријаву и захтев подноси старалац (Бенмансур и сар., 2024, стр. 158).

Закон о држављанству Републике Србије такође штити права детета које би иначе остало без држављанства. Наиме, став 2 члана 9 Закона предвиђа да дете рођено у иностранству, чији је један родитељ држављанин Србије, стиче држављанство Републике Србије чак и ако нису испуњени услови пријаве надлежном дипломатском или конзуларном представништву или подношења захтева за упис у евиденцију. За стицање држављанства овим путем потребна је сагласност детета ако је оно навршило 14 година

живота, што указује на поштовање права детета и његове способности за учешће у одлучивању о личном правном статусу (Јилић, 2014, стр. 211).

Принцип стицања држављанства пореклом примењује се и на усвојенике. Усвојеник-странац или усвојеник без држављанства, у случају потпуног усвојења, стиче држављанство Републике Србије под истим условима. Захтев за упис усвојеника у евиденцију држављана подноси усвојилац који је држављанин Србије, односно сам усвојеник ако је старији од 18 година и до навршене 23 године живота.

Важност ове одредбе огледа се у томе што лица која стичу држављанство пореклом сматрају се држављанима Републике Србије од рођења, чиме се обезбеђује једнак правни статус и спречава било каква дискриминација у односу на лица рођена на територији Србије. Овај принцип налази своје упориште и у Европској конвенцији о држављанству, као један од основних принципа који промовише равноправност и спречава стављање појединца у неповољнији положај због места рођења или положаја родитеља.

У случају лица старијих од 18 година, која су рођена у иностранству, држављанство Републике Србије стиче се ако је један од родитеља у тренутку рођења био држављанин Србије, а други је странац, под условом да лице поднесе захтев за упис у евиденцију држављана до навршене 23 године живота. Ова регулатива омогућава правну сигурност, избегавање апатридије и обезбеђује да свако лице има припадност одређеној држави, што је у складу са међународним стандардима људских права.

Самим тим, стицање држављанства пореклом представља основни и најчешћи начин стицања држављанства у Републици Србији, јер обезбеђује аутоматско и унапређено право за већину становника, штити права детета и усвојеника, промовише равноправност и усклађеност са међународним стандардима, као и спречавање појаве лица без држављанства.

4.2. Рођење на територији Републике Србије као основ за стицање држављанства

Стицање држављанства Републике Србије рођењем представља један од најзначајнијих и најосновнијих начина успостављања правне везе између појединца и државе. Овај начин стицања држављанства у правној теорији познат је као принцип *jus solis* (право територије), који се примењује када је лице рођено или нађено на територији

Републике Србије, а родитељи детета су непознати, непознатог држављанства или без држављанства, или када је дете иначе без држављанства. Овим законским решењем, Република Србија обезбеђује да свака особа рођена на њеној територији има могућност стицања држављанства, чиме се истовремено штите права детета и спречава појава апатридије, односно бездржавности, која је у савременом праву препозната као кршење основних људских права (Милков, 2017, стр. 165).

Принцип стицања држављанства рођењем у Републици Србији регулисан је Законом о држављанству Републике Србије, који предвиђа да дете стиче држављанство Републике Србије аутоматски од момента рођења када су испуњени горе наведени услови. Ово решење има правну и практичну важност, јер омогућава одржавање правног поретка, идентификацију лица у смислу матичних и других евиденција и остваривање права детета на једнак положај у односу на друге држављане. Такође, ова одредба је усклађена са међународним стандардима, нарочито са принципима Европске конвенције о држављанству, као и са обавезама држава према конвенцијама Уједињених нација заштити права детета и спречавање апатридије.

Са друге стране, закон предвиђа и могућност престанка држављанства у овом случају. Уколико се до навршене 18. године детета утврди да су оба родитеља странци, држављанство Републике Србије престаје. Престанак се врши на захтев родитеља, достављањем решења надлежног органа. Ово законско решење осигурава да право детета на држављанство буде у складу са стварним правним и породичним околностима и спречава појаву конфликтних правних статуса у случајевима када дете има јасну и непосредну везу са другом државом.

Посебан аспект овог законског режима односи се на децу старију од 14 година. За престанак држављанства Републике Србије у овом узрасту потребна је и сагласност детета, што указује на признавање способности детета да учествује у одлучивању о свом правном статусу, у складу са принципима заштите права детета и међународним стандардима који наглашавају значај уважавања мишљења детета у свим питањима која га директно погађају. Овај механизам гарантује да одлука о престанку држављанства буде резултат колективног и правично утврђеног процеса, уз поштовање права и интереса детета, родитеља и државе.

Правна и практична важност овог института је вишеструка. Прво, он обезбеђује јасну правну основу за успостављање држављанства и спречава појаву ситуација у којима би дете остало без држављанства, што је у складу са обавезама држава према

Конвенцији о правном положају лица без држављанства (усвојена 1954. године) и Конвенцијом о смањењу броја лица без држављанства (усвојена 1961. године). Друго, он штити права детета на идентичност, припадност држави и приступ правима која су резервисана за држављане, укључујући право на здравствену заштиту, образовање и друге социјалне бенефиције. Треће, ово решење омогућава држави да уредно води евиденцију о својим држављанима, што је важно за правне, административне и статистичке потребе.

Стицање држављанства Републике Србије рођењем, као и његов престанак у предвиђеним околностима, представља један од најпрецизнијих и најважнијих правних механизма за заштиту интереса детета, родитеља и државе, уз непрекидно усклађивање са међународним и европским стандардима људских права. Ова регулатива осигурава равноправност, спречава дискриминацију и апатридију и омогућава правну сигурност свим укљученим странама, чиме Република Србија испуњава своје обавезе као суверена држава у савременом правном поретку.

4.3. Пријем као основ за стицање држављанства Републике Србије

Поред стицања држављанства пореклом и рођењем, Закон о држављанству Републике Србије предвиђа пријем као један од основних начина стицања држављанства. Пријем подразумева добровољни правни чин којим странац, који испуњава законске услове, постаје држављанин Републике Србије и успоставља правну везу са државом на основу своје воље. Овај институт представља важан елемент државног суверенитета, јер држава има дискреционо право да одлучи о прихватању нових држављана, али истовремено мора поштовати основна људска права и принципе недискриминације прописане међународним правом (Рајић, 2015, стр. 1913).

Законом о држављанству РС прописани су прецизни услови за пријем у држављанство. Кандидат за пријем мора испунити следеће услове:

1. није лишен претходног држављанства противно вољи државе из које потиче, осим уколико постоји сагласност на прихватање двојног држављанства;
2. неопходан законски боравак на територији Републике Србије, који се најчешће мери у годинама сталног и законитог пребивалишта;

3. познат идентитет и правни статус, односно достављање важећих личних докумената, као и других потребних података који омогућавају утврђивање личности и провере безбедносног и правног статуса кандидата;
4. познавање језика, културе и устава Републике Србије, као услов који обезбеђује интеграцију нових држављана у политички, социјални и културни систем државе.⁷

Пријем у држављанство врши се на основу захтева поднетог надлежном органу, уз достављање свих прописаних докумената, након чега надлежни орган спроводи проверу услова. Поступак је индивидуалан, а решење о пријему у држављанство доноси се актом надлежне управне јединице. Овај акт представља правно-дејствени чин којим странац, старији од 18 година, постаје пуноправни држављанин Републике Србије, са свим правима и обавезама које из држављанства произилазе.

У случајевима усвојења или апатридије, пријем у држављанство Републике Србије може бити олакшан. На пример, лице без држављанства које испуњава законске услове може стати под заштиту државе и бити примљено у држављанство ради избегавања ситуације апатридије, што је у складу са обавезама Србије као чланице међународних конвенција о спречавању бездржавности.

Пријем као основ за стицање држављанства има и практичне импликације у домену административног и међународног права. Странац који је примљен у држављанство добија приступ правима која су резервисана за држављане, као што су политичка права (учествовање на изборима), права на социјалне бенефиције, образовање, здравствену заштиту, као и право на заштиту у иностранству кроз дипломатска и конзуларна представништва. Истовремено, пријем осигурава и обавезе, попут поштовања закона, плаћања пореза и, у одређеним случајевима, служења војске (Рајић, 2015, стр. 1914).

Институт пријема у држављанство Републике Србије представља баланс између сувереног права државе да регулише свој састав држављана и признатог људског права на држављанство и омогућава Републици Србији да обезбеди интеграцију нових држављана у друштвени, правни и културни систем, а истовремено штити интересе

⁷ Закон о држављанству РС, „Сл. Гласник РС“, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018.

појединаца, спречавајући произвољно лишавање права на држављанство и промовишући принцип недискриминације.

4.4. Међународни уговори као основ за стицање држављанства Републике Србије

Држављанство Републике Србије може се стићи и на основу ратификованог међународног уговора, при чему је један од основних услова принцип узајамности. Овај вид стицања држављанства представља пример регулисања међународне правне сарадње и омогућава лица која испуњавају одређене критеријуме да у оквиру међународно правног оквира постану држављани Србије, уз истовремено признавање њиховог правног статуса у другој држави.

Међународни уговори о држављанству имају за циљ:

- Заштиту интереса двоструких држављана, обезбеђујући да њихова права и обавезе буду јасно дефинисана и усклађена са законодавством обе уговорне стране;
- Очување и унапређење билатералних односа између држава, јер правно регулисање питања држављанства смањује могућност конфликта и нејасноћа;
- Могућност уређења права и обавеза лица са двоструким држављанством кроз различите моделе, попут модела ефективног држављанства и евијанске формуле, у складу са потребама и праксом уговорних држава.⁸

Тиме се у пракси остварује баланс између међународног права и националног суверенитета. Међународни уговори омогућавају појединцима да уживају права и обавезе двоструког држављанства, истовремено обезбеђујући држави могућност да регулише примену одређених права у складу са својим уставним и законским оквирима. Овај вид стицања држављанства има значајну улогу и у спречавању произвољног лишавања држављанства и у заштити интереса лица са двојним држављанством у сложеним међународним и приватноправним односима.

Питање двојног држављанства представља један од сложенијих аспеката савременог права држављанства, с обзиром на различите правне традиције и концепте који постоје у државама света. Законодавни оквири који регулишу могућност стицања

⁸ Закон о држављанству РС, „Сл. Гласник РС“, бр. 135/2004, 90/2007 и 24/2018.

двоструког држављанства варирају од државе до државе, зависно од интерпретације основних правних институција и односа између држављана и државе. У пракси се уочавају два основна модела регулисања двојног држављанства:

1. Модел ефективног држављанства, који подразумева да лице, иако формално има два држављанства, ефективно ужива права само једне државе у конкретним околностима;
2. Евијанска формула, која предвиђа да лице под одређеним условима има ефективна права у обе државе чији је држављанин, уз ограничења прописана законодавством (Стојановић и Ивановић, 2019. стр. 91).

На међународном нивоу, међународни уговори представљају најприкладнији начин регулисања двоструког држављанства, јер обезбеђују:

- заштиту интереса лица са двојним држављанством,
- очување и унапређење билатералних односа између држава,
- могућност дефинисања и уређења држављанских права у најприкладнијим правним оквирима (Стојановић и Ивановић, 2019, стр. 92).

Република Србија, као правни наследник Савезне Републике Југославије и државне заједнице Србије и Црне Горе, примењује одговарајуће међународне уговоре о двојном држављанству. У складу с тим, Србија је ратификовала и примењује Уговор о двојном држављанству са Босном и Херцеговином, што је додатно потврђено и домаћим правним актима који регулишу овај однос. Применом овог уговора лице које испуњава услове предвиђене уговором стиче држављанство Републике Србије, уз обим права и обавеза који је приближно идентичан правима домаћих држављана, уз ограничења која се односе на апсолутно резервисана права само за држављане Републике Србије. Наведено ограничење представља принцип селективног односа, који омогућава делимичну интеграцију двојних држављана у друштвени, економски и политички систем Републике Србије, али истовремено штити кључна национална права државе.

Имајући у виду практичну примену, двојно држављанство омогућава појединцима лакшу мобилност, бољу интеграцију у две државе, као и права у домену приватног, економског и јавног права, али истовремено подразумева и правну одговорност према обе државе. Уређење овог питања кроз међународне уговоре је значајно, јер омогућава усклађивање различитих националних законодавстава, елиминише потенцијалне конфликта права и обезбеђује заштиту интереса појединаца, уз поштовање суверенитета обе државе. Самим тим, двојно држављанство у Републици Србији представља правни институт који комбинује елементе националног суверенитета

и међународне сарадње, пружајући појединцу могућност пуноправног учешћа у друштвеном и правном животу двеју држава, уз поштовање ограничења и обавеза прописаних законом и међународним уговорима.

5. ПРОЦЕСНИ РЕЖИМ ДРЖАВЉАНСТВА КАО УПРАВНОПРАВНЕ СИТУАЦИЈЕ

5.1. Покретање и вођење поступка за стицање држављанства

Поступак за стицање држављанства Републике Србије покреће се на захтев заинтересованог лица и спроводи се у складу са одредбама Закона о држављанству Републике Србије и Закона о општем управном поступку.⁹ Реч је о управном поступку у којем надлежни орган утврђује да ли су испуњени законом прописани услови за стицање држављанства, при чему се води рачуна како о заштити права подносиоца захтева, тако и о заштити јавног интереса и интереса Републике Србије.

Захтев за стицање држављанства подноси се министарству надлежном за унутрашње послове, односно организационој јединици надлежној према месту пребивалишта или боравишта подносиоца захтева. Лица која се налазе у иностранству захтев могу поднети преко дипломатско-конзуларног представништва Републике Србије, које је дужно да комплетну документацију без одлагања достави надлежном министарству. Закон предвиђа да се захтев подноси лично или преко овлашћеног пуномоћника, док за малолетна лица и лица лишена пословне способности поступак покрећу њихови законски заступници, односно старатељи (Јовић, 2018, стр. 144).

Након пријема захтева, надлежни орган испитује његову уредност и потпуност, као и испуњеност материјалноправних услова за стицање држављанства. Уколико је потребно допунити документацију или предузети одређене процесне радње, подносилац захтева се позива да у остављеном року отклони недостатке. Ако странка, и поред упозорења, не поступи по налогу надлежног органа, а без предузимања те радње поступак није могуће наставити или окончати, сматраће се да је одустала од захтева, те се поступак може обуставити у складу са законским одредбама.

Закон о држављанству прописује да је поступак по захтевима за стицање држављанства хитан, што обавезује надлежне органе да поступају без непотребног одлагања. Хитност поступка има за циљ обезбеђивање правне сигурности подносилаца захтева и благовремено одлучивање о питању које непосредно утиче на њихов лични и правни статус.

⁹ Закон о општем управном поступку, „Сл. Гласник РС“, бр. 18/2016, 95/2018 – аутентично тумачење и 2/2023 – одлука УС.

По спроведеном поступку, министарство надлежно за унутрашње послове доноси управни акт којим се захтев усваја или одбија. Приликом одлучивања не цени се само формална испуњеност законских услова, већ и постојање околности које се односе на заштиту интереса Републике Србије. Због тога надлежни орган може одбити захтев и када су испуњени законом прописани услови, ако оцени да постоје разлози од значаја за јавни интерес, безбедност државе или друге законом заштићене вредности.

5.2. Услови, сагласности и одлуке у управноправном поступку

Поступак за стицање и престанак држављанства Републике Србије представља посебан управни поступак у којем надлежни орган утврђује постојање законом прописаних услова за настанак или престанак држављанскоправног односа између лица и Републике Србије. С обзиром на значај држављанства као трајне правне везе између појединца и државе, законодавац је прописао посебна правила која се односе на услове за подношење захтева, учешће лица у поступку, као и начин доношења и достављања одлуке.

О захтевима за стицање држављанства Републике Србије пријемом, као и о захтевима за престанак држављанства, одлучује министарство надлежно за унутрашње послове. Поступак који води наведени орган има карактер хитног управног поступка, чиме се обезбеђује ефикасност одлучивања и правна сигурност лица чији се држављански статус утврђује или мења.

Основни услов за покретање поступка јесте подношење уредног захтева лица које жели да стекне или изгуби држављанство Републике Србије. Захтев се подноси органу унутрашњих послова према месту пребивалишта, односно боравишта подносиоца, а лица која се налазе у иностранству могу га поднети преко надлежног дипломатско-конзуларног представништва Републике Србије. Након пријема захтева, дипломатско-конзуларно представништво документацију прослеђује министарству надлежном за унутрашње послове ради даљег поступања (Томић, 2022, стр. 214).

У поступку се испитује да ли подносилац захтева испуњава материјалне услове прописане Законом о држављанству Републике Србије. Код стицања држављанства пријемом посебно се цене услови као што су пунолетство, пословна способност, регулисан статус борака у Републици Србији, постојање услова у погледу ранијег држављанства, као и изјава лица да Републику Србију сматра својом државом.

Надлежни орган током поступка утврђује чињенично стање увидом у приложену документацију, службене евиденције и друге доказе који су од значаја за доношење правилне и законите одлуке. Уколико документација није потпуна или је потребно додатно разјаснити одређене чињенице, орган може затражити допуну захтева или достављање додатних доказа.

Посебан значај у поступку имају сагласности лица која због узраста или правног статуса не могу самостално у потпуности остваривати процесна права. За лице лишено пословне способности захтев подноси старалац, док за дете до навршене 18. године живота захтев подноси родитељ или други законски заступник.

Код малолетних лица закон посебно штити право детета да учествује у одлукама које се односе на његов лични статус. Из тог разлога, за стицање или престанак држављанства детета старијег од 14 година неопходна је и његова сагласност. Ово решење представља израз принципа најбољег интереса детета и усклађено је са савременим стандардима заштите права детета.

Сагласност може бити значајна и у погледу прибављања података из службених евиденција. Надлежни орган, уз сагласност странке, може по службеној дужности прибављати податке неопходне за решавање захтева, чиме се поједностављује поступак и смањује административно оптерећење за подносиоца захтева (Милков, 2020, стр. 188).

Након спроведеног поступка и утврђивања свих релевантних чињеница, министарство надлежно за унутрашње послове доноси решење којим одлучује о захтеву странке. Решење може бити позитивно, када се захтев усваја и признаје стицање или престанак држављанства, или негативно, када се захтев одбија због неиспуњености законских услова или постојања других законом предвиђених разлога.

Посебност поступка огледа се у томе што испуњење свих формалних услова не мора увек довести до позитивне одлуке. Закон предвиђа могућност да министарство одбије захтев и када су услови испуњени, уколико оцени да постоје разлози од интереса за Републику Србију због којих захтев треба одбити. Овакво овлашћење представља израз сувереног права државе да контролише питања која се односе на њен држављански корпус, али истовремено захтева образложено и законито поступање како би се спречила произвољност у одлучивању (Димитријевић, Поповић и Папић, 2024, стр. 312).

Донето решење доставља се странци у складу са правилима о обавезном личном достављању. Када решење постане правноснажно, министарство надлежно за

унутрашње послове доставља га органу надлежном за вођење евиденције држављана ради уписа настале промене. На тај начин обезбеђује се јединственост службених евиденција и правна сигурност у погледу држављанског статуса лица.

Можемо рећи да управноправни поступак у области држављанства представља веома комплексан поступак у којем се преплићу индивидуална права лица и интереси државе. Законска решења настоје да обезбеде равнотежу између права појединца да стекне или изгуби држављанство и права Републике Србије да самостално одлучује о условима под којима се успоставља или престаје држављанска веза.

5.2. Услови, сагласности и одлуке у управноправном поступку

Поступак стицања и престанка држављанства Републике Србије представља посебан управни поступак који се спроводи у складу са одредбама Закона о држављанству Републике Србије. Надлежност за одлучивање о захтевима за стицање држављанства пријемом, као и о захтевима за престанак држављанства, поверена је министарству надлежном за унутрашње послове. Законодавац је прописао да су ови поступци хитне природе, чиме се настоји обезбедити ефикасно и благовремено одлучивање о питањима која непосредно утичу на правни статус појединца.

Захтев за стицање или престанак држављанства подноси се организационој јединици министарства надлежној према месту пребивалишта или боравишта подносиоца захтева. Лица која се налазе у иностранству могу захтев поднети преко дипломатско-конзуларног представништва Републике Србије, које је дужно да документацију без одлагања достави надлежном министарству и тако се обезбеђује доступност поступка и држављанима и странцима који немају боравашта на територији Републике Србије.

По правилу, захтев се подноси лично или преко овлашћеног пуномоћника. Међутим, закон предвиђа посебна правила за лица која нису у могућности да самостално остварују своја права. За лице лишено пословне способности захтев подноси његов старац, док у име детета млађег од осамнаест година захтев подноси родитељ или други законски заступник. Истовремено, закон уважава право детета на учешће у поступку који се непосредно односи на његов правни статус, па је за стицање или престанак држављанства детета које је навршило 14 година живота неопходна и његова

писмена сагласност. Овакво решење одражава савремене принципе заштите права детета и постепеног признавања његове процесне способности у складу са узрастом и зрелошћу.

Управноправни поступак подразумева и активну сарадњу подносиоца захтева са надлежним органом. Уколико је за наставак или окончање поступка неопходно да странка предузме одређену радњу, а она то не учини ни након упозорења министарства, сматраће се да је захтев повучен. Закон прописује да се поступак у таквим случајевима може обуставити по истеку три месеца од дана достављања упозорења, односно шест месеци ако подносилац захтева борави у иностранству. Овим се обезбеђује процесна дисциплина и спречава неоправдано дуго трајање управног поступка.

Иако су законом прописани услови за стицање и престанак држављанства, њихово испуњење не ствара апсолутно право на позитивну одлуку. Министарство надлежно за унутрашње послове задржава дискреционо овлашћење да одбије захтев и онда када су сви законски услови формално испуњени, уколико оцени да постоје разлози од значаја за интересе Републике Србије. Таква могућност представља израз сувереног права државе да самостално одлучује о кругу својих држављана, водећи рачуна о националној безбедности, јавном интересу и другим околностима од посебног значаја за државу.

Сходно наведеном, управноправни поступак стицања и престанка држављанства Републике Србије заснива се на начелима законитости, хитности, ефикасности и заштите јавног интереса, уз истовремено обезбеђивање процесних права странака и поштовање њихове правне сигурности. Законским решењима настоји се успоставити равнотежа између права појединца да стекне или изгуби држављанство и сувереног права државе да контролише услове под којима се тај статус стиче или престаје.

5.3. Решења, достава решења и извршеност

Према члану 43 Закона о држављанству након спроведеног управног поступка и доношења одлуке о стицању или престанку држављанства Републике Србије, решење надлежног органа доставља се подносиоцу захтева у складу са правилима о обавезном личном достављању. Оваквим начином доставе обезбеђује се да странка буде непосредно упозната са садржином донете одлуке, као и да јој буду омогућена права која јој припадају у складу са правилима управног поступка, укључујући право на коришћење правних средстава у случајевима предвиђеним законом.

Посебан значај има правноснажност решења о стицању или престанку држављанства, јер тек наступањем правноснажности одлука производи пуно правно дејство у погледу промене држављанског статуса лица. Након што решење постане правноснажно, министарство надлежно за унутрашње послове има обавезу да га без одлагања достави органу који води евиденцију држављана.

Достављање правноснажног решења органу надлежном за вођење евиденције држављана представља завршну фазу поступка, јер се на основу тог акта врши одговарајући упис промене у службене евиденције. На тај начин обезбеђује се тачност и ажурност података о држављанском статусу лица, што има значај за остваривање бројних права и обавеза које произилазе из држављанства.

Систем евидентирања промена у држављанском статусу има за циљ обезбеђивање правне сигурности, спречавање могућности постојања несагласности између донетих управних одлука и службених евиденција, као и омогућавање ефикасне примене прописа у области држављанства. Поступак стицања и престанка држављанства тако добија свој коначни правни епилог, повезивањем одлуке надлежног органа са званичним евиденцијама Републике Србије.

5.4. Престанак држављанства Републике Србије

Престанак држављанства Републике Србије представља губитак правне везе између лица и Републике Србије, односно престанак статуса на основу којег лице остварује права и испуњава обавезе које произлазе из држављанства. Закон о држављанству Републике Србије прописује да држављанство Републике Србије може престати само на начин и под условима утврђеним законом, чиме се обезбеђује правна сигурност лица и спречава произвољно одузимање држављанског статуса.

Према одредбама Закона о држављанству Републике Србије, држављанство Републике Србије престаје на један од следећих начина:

- отпустом из држављанства Републике Србије;
- одрицањем од држављанства Републике Србије;
- по међународном уговору.

Отпуст из држављанства представља начин престанка држављанства на захтев лица које жели да прекине држављанску везу са Републиком Србијом. Лице које подноси захтев за отпуст мора испунити законом прописане услове.

Отпуст се може одобрити лицу које је поднело захтев и које испуњава следеће услове: да је навршило 18 година живота, да нема сметњи у погледу пословне способности, да је измирило законом утврђене обавезе према Републици Србији, као и да је регулисало питања која се односе на обавезе из брачних и породичних односа, уколико оне постоје. Поред наведеног, неопходно је да лице поседује страно држављанство или доказ да ће то држављанство стећи након престанка држављанства Републике Србије, како би се избегла могућност настанка апатридије.

У поступку одлучивања о отпусту посебно се води рачуна о томе да престанак држављанства не доведе до угрожавања права и правне сигурности лица, као и да су испуњени сви услови предвиђени законом.

Одрицање од држављанства представља посебан облик престанка држављанства који је намењен држављанима Републике Србије који су стекли држављанство друге државе и који живе у иностранству. За разлику од отпуста, који се спроводи у управном поступку пред надлежним органом, одрицање представља једностранни акт изјаве воље држављанина, под условима прописаним законом.

Право на одрицање од држављанства може се остварити ако су испуњени законом утврђени услови, пре свега постојање другог држављанства или обезбеђена могућност његовог стицања, чиме се спречава настанак лица без држављанства.

Држављанство Републике Србије може престати и на основу међународног уговора, када је питање држављанског статуса лица уређено међудржавним споразумом. Овај основ престанка држављанства примењује се у ситуацијама када државе заједнички регулишу питања држављанства лица која су повезана са више држава, водећи рачуна о принципима међународног права и заштити права грађана.

Поступак за престанак држављанства Републике Србије покреће се на захтев странке, а о њему одлучује министарство надлежно за унутрашње послове. Захтев се подноси надлежном органу у месту пребивалишта или боравишта подносиоца захтева, а лица која се налазе у иностранству могу га поднети преко дипломатско-конзуларног представништва Републике Србије.

Одлука о престанку држављанства доноси се у форми управног решења, које се доставља подносиоцу захтева у складу са правилима о обавезном личном достављању. Правноснажно решење о престанку држављанства доставља се органу надлежном за вођење евиденције држављана ради уписа настале промене.

5.5. Препреке у судској пракси

Примена прописа о држављанству у пракси често отвара одређена правна питања која захтевају тумачење надлежних органа, а у појединим случајевима и судску контролу законитости донетих одлука. Иако Закон о држављанству Републике Србије прецизно утврђује услове и поступке за стицање и престанак држављанства, у пракси се јављају ситуације у којима долази до различитих тумачења законских одредаба, што може представљати препреку за ефикасно остваривање права странака.

Један од најчешћих проблема у судској пракси односи се на питање оцене испуњености услова за стицање држављанства пријемом. Иако закон прописује формалне услове које странац мора да испуни, као што су одобрено стално настањење, одређени период непрекидног пребивалишта и изјава да Републику Србију сматра својом државом, у појединим случајевима спорно може бити питање процене стварне повезаности лица са Републиком Србијом. Судови у таквим поступцима преиспитују да ли је управни орган правилно утврдио чињенично стање и да ли је одлука заснована на закону.

Посебну област спорења представљају одлуке којима је захтев за стицање држављанства одбијен из разлога интереса за Републику Србију. Закон омогућава министарству надлежном за унутрашње послове да одбије захтев и када су формални услови испуњени, уколико постоје разлози од значаја за државни интерес. Међутим, у пракси се поставља питање граница овлашћења управног органа и обавезе да такву одлуку детаљно образложи. Судска контрола у овим случајевима има значајну улогу у провери да ли је дискреционо овлашћење коришћено у складу са начелима законитости, сразмерности и забране произвољности.

Још једна значајна препрека у пракси односи се на проблем непотпуне документације и доказивања чињеница од којих зависи одлука о држављанству. Подносиоци захтева често имају потешкоће у прибављању докумената, посебно у случајевима лица која су рођена на територији бивших југословенских република, лица без регулисаног држављанског статуса или лица чији подаци нису усклађени у

различитим службеним евиденцијама. Овакве околности могу довести до дуготрајности поступака и потребе за додатним доказивањем.

У судској пракси значајно место имају и питања спречавања апатридије, односно ситуације у којима би лице након престанка држављанства остало без држављанства. Због тога судови и управни органи приликом одлучивања морају водити рачуна о међународним стандардима заштите права лица, посебно о принципу да губитак држављанства не сме довести до правне невидљивости појединца.

Такође, сложеност поступака може бити последица питања двојног држављанства, нарочито у случајевима лица која имају везе са више држава. Различита законска решења држава у погледу стицања, задржавања и престанка држављанства могу створити правне недоумице које захтевају међународну сарадњу и пажљиво тумачење националних прописа.

Препреке у судској пракси у области држављанства најчешће произилазе из потребе да се успостави равнотежа између сувереног права државе да одређује круг својих држављана и обавезе да се поштују основна права лица. Улога судова огледа се у обезбеђивању законитости рада управних органа, спречавању произвољности у одлучивању и заштити права странака у поступцима који имају далекосежне последице на њихов правни статус.

ЗАКЉУЧАК

Историјски развој института држављанства у Републици Србији показује како је овај правни појам еволуирао од концепта подаништва, у коме је обавеза верности појединца према држави била апсолутна, до савременог схватања држављанства као института који у себи интегрише и интересе државе и права појединца.

Систематским прописивањем устава и закона о држављанству, почев од Сретењског устава и Грађанског законика Кнежевине Србије, па све до важећег Закона о држављанству Републике Србије, држава је успоставила јасне критеријуме за стицање, престанак и регулисање статуса својих држављана. Порекло и рођење на територији Републике Србије остају основни и најчешћи начини стицања држављанства, док пријем и међународни уговори представљају институционализоване механизме за регулисање права појединаца и односних билатералних односа са другим државама. Посебно значајно је регулисање двојног држављанства, које омогућава усклађивање права и обавеза лица која истовремено припадају више држава, уз обезбеђивање принципа селективног односа и ограничења која штите суверенитет Републике Србије.

Међународни аспекти, укључујући утицај Организације Уједињених нација и усвајање Универзалне декларације о људским правима, као и регионалне регулативе попут Европске конвенције о држављанству, наглашавају значај држављанства као људског права и заштиту лица од произвољног лишавања држављанства или појаве апатридије. Овим је држављанство дефинисано као права и обавеза, која има дубоке импликације у области грађанских, политичких, економских и социјалних права, као и у међународној правној пракси. У стручној литератури јасно је уочљиво да се институт држављанства посматра као један од фундаменталних института како унутрашњег, тако и међународног права, интегришући два суштинска аспекта: статус као израз државног суверенитета и положај као људско право.

У том смислу, савремени развој института држављанства указује на постепено напуштање искључиво државоцентричног приступа и прихватање концепта у којем појединац постаје носилац права и правне заштите. Република Србија је кроз развој свог нормативног система настојала да успостави равнотежу између права државе да одређује круг својих држављана и обавезе да поштује међународне стандарде заштите људских права. Та равнотежа посебно долази до изражаја у поступцима стицања и престанка

држављанства, где је неопходно обезбедити како ефикасност рада надлежних органа, тако и поштовање процесних гаранција лица која учествују у поступку.

Анализа важећег правног оквира показује да је држављанство Републике Србије уређено као сложена управноправна материја у којој се преплићу елементи уставног, управног и међународног права. Закон о држављанству Републике Србије предвиђа различите основе стицања држављанства, чиме се омогућава очување везе између државе и њених држављана, али и регулисање статуса лица која имају посебне везе са Републиком Србијом. Истовремено, прописивањем услова за пријем у држављанство, отпуст и друге облике престанка држављанства, законодавац настоји да обезбеди правну сигурност и спречи злоупотребу овог института.

Посебан значај има управноправни аспект држављанства, јер се остваривање права на стицање или престанак држављанства реализује кроз поступање надлежних органа управе. У том поступку од посебне важности су начела законитости, заштите права странака, ефикасности и образложеног одлучивања. Могућност судске контроле управних аката представља важан механизам заштите појединца и обезбеђивања да одлуке органа управе буду донете у складу са законом и основним принципима правне државе.

Упоредноправна анализа система држављанства у појединим европским државама, попут Савезне Републике Немачке, Француске и Италије, показује различите приступе у регулисању овог института. Док поједине државе традиционално наглашавају принцип порекла (*ius sanguinis*), друге у већој мери комбинују овај принцип са принципом територијалне припадности (*ius soli*) и концептом интеграције странака. Ипак, заједничка карактеристика савремених европских система јесте настојање да се успостави равнотежа између очувања националног идентитета, државног суверенитета и потребе заштите права лица која имају стварну и трајну повезаност са одређеном државом.

На основу спроведене анализе може се закључити да држављанство данас превазилази оквире класичног правног односа између појединца и државе и постаје сложена правна, политичка и друштвена категорија. Његов значај огледа се не само у одређивању формалне припадности одређеној држави, већ и у обезбеђивању приступа широком кругу права, укључујући политичка, грађанска и социјална права. Због тога је регулисање држављанства једно од кључних питања савремене правне државе, које

захтева стално усклађивање националних прописа са међународним стандардима и потребама друштвеног развоја.

Можемо истаћи да је институт држављанства Републике Србије резултат дуготрајног правног и историјског развоја, у којем су се мењали друштвени односи, државни облици и схватања о односу појединца и државе. Савремени систем држављанства настоји да обезбеди стабилност државне заједнице, али истовремено и да гарантује поштовање људског достојанства, правне сигурности и основних права сваког појединца. Управо у тој равнотежи између јавног интереса и индивидуалних права налази се суштина савременог поимања држављанства као једног од темељних института правног поретка.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bauböck, R. (Ed.). (2019). *Debating Transformations of National Citizenship*. Springer.
2. Бенмансур, Ј., Лончар Касалица, З., Вујовић, Р., Кнежевић, Д. (2024). *Приручник за полагање посебног стручног испита за матичара* (9. измењено и допуњено издање). Београд: Министарство државне управе и локалне самоуправе.
3. Благојевић, Б. (1947). *Држављанство* (2. издање). Београд: Просвета.
4. Brubaker, R. (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. London: Harvard University Press.
5. Булић, Ф. (2015). Стицање и губитак држављанства у Србији у погледу странаца. *Правне теме*, 3(5), 153–159.
6. Васиљевић, Ј. (2011). Кључни елементи трансформације режима држављанства у Србији од 1990. године. *Филозофија и друштво*, 22(4), 63–83.
7. Димитријевић, Д. (2008). Регулисање држављанства на простору бивше СФР Југославије. *МП*, 60(2-3), 291–344.
8. Димитријевић, П. (2019). *Управно право: општи део*. Ниш: Медивест.
9. Димитријевић, П., Лилић, З. (2025). *Управно право*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Правни факултет.
10. Димитријевић, В., Поповић, Д., Папић, Т. и Петровић, В. (2024). *Међународно право људских права*. 3. измењено и допуњено издање. Београд: Београдски центар за људска права, Досије студио.
11. Zincone, G., Penninx, R., & Borkert, M. (Eds.). (2014). *Migration Policymaking in Europe: The Dynamics of Actors and Contexts in Past and Present*. Amsterdam University Press.
12. Јовић, Р. М. (2018). Управноправни аспекти држављанства у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини (са освртом и на друге бивше југословенске републике). Докторска дисертација. Београд: Универзитет у Београду, Правни факултет.
13. Лилић, С. (2014). *Управно право / Управно процесно право* (8. изд.). Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
14. Марковић, Н. (2016). Упоредни и историјски поглед на принципе стицања и престанка држављанства. *Безбедност*, 2, 169–186.
15. Милетић, С., Југовић, С. (2016). *Право унутрашњих послова*. Треће измењено и допуњено издање. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.

16. Милков, Д. (2017). *Управно право II. Управна делатност*. Нови Сад: Правни факултет, Центар за издавачку делатност.
17. Милков, Д. (2020). *Управно право I. Уводна и организациона питања*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, Центар за издавачку делатност.
18. Мудринић, Љ. (2022). Вишеструко држављанство и лица без држављанства. *Мегатренд Ревизија*, 19(2), 237–254.
19. Петровић, М. (2007). Двојно држављанство – предност или проблем? У Г. Кнежевић и В. Павић (ур.), *Држављанство и међународно приватно право; Хашке конвенције: (зборник радова)* (стр. 83–98). Београд: Правни факултет Универзитета у Београду : Службени гласник.
20. Петровић, М., Прица, М. (2020). *Посебно управно право са међународним управним правом*. Ниш: Универзитет у Нишу, Правни факултет.
21. Прица, М. (2018). Правни принципи у поретку правне државе: Канони правног поретка и „унутрашњег правног система“. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 80(62), 135–180.
22. Прица, М. (2024). Правни принципи у управној материји. *Правни принципи у савременом праву*, 79–120.
23. Равлић, С. (2014). Двојно држављанство у Европској унији: извори, типови, националне политике. *Зборник Правног факултета у Загребу*, 64(4), 535–560.
24. Рајић, Н. (2015). Одлучивање по захтеву за пријем у држављанство Републике Србије на основу слободне оцене – границе уставно судске нормативне контроле. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4, 1911–1924.
25. Réka, F. & Roßkopf, R. (2025). Changing priorities: Amendments to the German citizenship law in 2024 and the perspectives for 2025. ELTE TK Jogtudományi Intézet. Доступно на: <https://jog.tk.elte.hu/blog/2025/10/changing-priorities-amendments-german-citizenship-law> (датум приступа: 6.07.2026.)
26. Service Public. (2025). French nationality (Naturalisation). <https://www.service-public.fr> (датум приступа: 8.07.2026.)
27. Spire, A. (2005). *Étrangers à la carte: L'administration de l'immigration en France (1945–1975)*. Grasset.
28. Стојановић, Б., Ивановић, А. Р. (2019). Право на држављанство као људско право – на примеру интеграције избеглица у Републици Србији, решења *de legelata* и *de lege ferenda*. *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, 38(2), 87–105.

29. Томић, З. (2022). *Опште управно право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
30. Томић, З. (2022). *Коментар Закона о општем управном поступку : са судском праксом и регистром појмова*. Београд: Службени гласник.
31. Чок, В. (1999). *Право на држављанство*. Београд: Београдски центар за људска права.
32. Weil, P. (2008). *How to Be French: Nationality in the Making Since 1789*. London: Duke University Press.

Правни извори

1. Закон о држављанству Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 135/2004, 90/2007, 24/2018.
2. Закон о општем управном поступку, „Сл. Гласник РС“, бр. 18/2016, 95/2018 – аутентично тумачење и 2/2023 – одлука УС.
3. LEGGE 5 febbraio 1992, n. 91, доступно на: https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.codiceRedazionale=092G0162&atto.dataPubblicazioneGazzetta=1992-02-15&bloccoAggiornamentoBreadcrumb=true&classica=true&dataVigenza=19%2F03%2F2026&generaTabId=true&qId=&tabID=&tipoDettaglio=singolavigenza&title=lbl_dettaglioAtto (датум приступа: 7.07.2026.)
4. Уговор о двојном држављанству између СРЈ и БиХ „Сл. лист СР“, Међународни уговори број 2/03, ступио на снагу 15. маја 2003. године.
5. United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (датум приступа: 6.09.2026.)
6. Устав Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021.
7. Code civil (2025). *Articles 17–33-2: Nationalité française*. Légifrance. <https://www.legifrance.gouv.fr> (датум приступа: 7.07.2026.)

Основи стицања држављанства као управноправне ситуације

Сажетак и кључне речи

Држављанство представља један од основних института уставног и међународног права, којим се успоставља трајна правна веза између појединца и државе. Предмет овог рада јесте анализа института држављанства Републике Србије са аспекта његовог историјског развоја, нормативног уређења, начина стицања и престанка, као и процесних механизма који омогућавају остваривање права и обавеза које произлазе из држављанског статуса. У раду је најпре анализиран историјски развој института држављанства, од периода када је доминирао концепт подаништва до савременог схватања држављанства као правног статуса који повезује државни суверенитет са заштитом основних права појединца. Посебна пажња посвећена је развоју нормативног оквира у Републици Србији, почев од првих уставних и законских решења, па до важећег Закона о држављанству Републике Србије.

Централни део рада посвећен је анализи начина стицања држављанства Републике Србије, укључујући стицање пореклом, рођењем на територији државе, пријемом и на основу међународних уговора. Разматрана су и питања двојног држављанства, као савременог института који захтева усклађивање права и обавеза лица која имају правну везу са више држава. Посебно је анализиран процесни режим држављанства као управноправне ситуације, кроз питања покретања и вођења поступка, услова, сагласности, доношења и достављања решења, као и престанка држављанства. У раду су обрађени и међународни стандарди у области држављанства, са посебним освртом на значај Универзалне декларације о људским правима, конвенција Уједињених нација и Европске конвенције о држављанству. Упоредноправном анализом система држављанства у Савезној Републици Немачкој, Француској и Италији указано је на различите законодавне приступе и заједничке тенденције савремених европских држава у регулисању овог института. Истраживање показује да држављанство данас превазилази оквири класичне правне везе између појединца и државе и представља сложен институт који обухвата правне, политичке и друштвене аспекте. Савремено регулисање држављанства захтева успостављање равнотеже између права државе да одређује услове припадности својој заједници и обавезе да обезбеди заштиту људских права, правну сигурност и спречавање појаве апатридије.

Кључне речи: држављанство, Република Србија, стицање држављанства, престанак држављанства, двојно држављанство, управни поступак, људска права, међународно право, упоредно право.

Grounds for the Acquisition of Citizenship as an Administrative Law Matter

Summary and key words

Citizenship represents one of the fundamental institutions of constitutional and international law, establishing a permanent legal relationship between an individual and the state. The subject of this thesis is the analysis of the institution of citizenship in the Republic of Serbia from the perspective of its historical development, normative regulation, methods of acquisition and termination, as well as procedural mechanisms that enable the exercise of rights and obligations arising from citizenship status. The thesis first examines the historical development of the institution of citizenship, from the period when the concept of subjecthood prevailed to the contemporary understanding of citizenship as a legal status that combines state sovereignty with the protection of fundamental individual rights. Special attention is devoted to the development of the legal framework in the Republic of Serbia, from the earliest constitutional and legislative solutions to the current Law on Citizenship of the Republic of Serbia.

The central part of the thesis focuses on the analysis of the methods of acquiring citizenship of the Republic of Serbia, including acquisition by descent, birth on the territory of the state, admission through naturalization, and acquisition based on international agreements. The issue of dual citizenship is also examined as a modern legal institute that requires the harmonization of rights and obligations of persons who maintain legal ties with more than one state. Particular attention is given to the procedural regime of citizenship as an administrative-law situation, through the analysis of the initiation and conduct of procedures, legal requirements, consents, decision-making, delivery of decisions, and termination of citizenship.

The thesis also addresses international standards in the field of citizenship, with particular reference to the importance of the Universal Declaration of Human Rights, United Nations conventions, and the European Convention on Nationality. Through a comparative legal analysis of citizenship systems in the Federal Republic of Germany, France, and Italy, the thesis highlights different legislative approaches and common trends among contemporary European states in regulating this institution. The research indicates that citizenship today goes beyond the framework of a classical legal relationship between an individual and the state and represents a complex institution encompassing legal, political, and social aspects. Modern

citizenship regulation requires establishing a balance between the right of the state to determine the conditions of membership in its political community and the obligation to ensure the protection of human rights, legal certainty, and the prevention of statelessness.

Keywords: *citizenship, Republic of Serbia, acquisition of citizenship, termination of citizenship, dual citizenship, administrative procedure, human rights, international law, comparative law.*

Биографија

Андријана Алексић рођена је 22. септембра 1996. године у Нишу. Завршила је средњу Економску школу у Нишу 2015. године, а потом и основне академске студије 2022. године на Правном факултету за привреду и правосуђе. Мастер академске студије уписује 2023. године на Правном факултету Универзитета у Нишу, на студијском програму Унутрашњи послови.